

Uniwersytet Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Humanistyczny
Katedra Historii Społecznej i Edukacji
Mgr Oksana Madej

Kuria Biskupia Diecezji Przemyskiej Kościoła greckokatolickiego w latach 1918–1939

Streszczenie

Głównym celem rozprawy doktorskiej było przedstawienie organizacji i funkcjonowania Kurii Biskupiej Diecezji Przemyskiej Kościoła greckokatolickiego w Polsce w latach 1918–1939, a poprzez to ukazanie działalności Kościoła greckokatolickiego na obszarze diecezji przemyskiej w jego zasadniczych sferach działania: duszpasterskiej (ewangelizacyjnej) i społecznej (oświatowej, charytatywnej itp.). Starano się też przedstawić ocenę działalności Kurii Biskupiej diecezji przemyskiej, jako aparatu pomocniczego biskupa diecezjalnego (urzędu organu kościelnego) z lat 1918–1939. Następnie, model zarządzania Kurią Biskupią diecezji przemyskiej, a w szerszym kontekście pozycję i znaczenie Kurii Biskupiej w strukturze Kościoła greckokatolickiego w Polsce w okresie międzywojennym.

Podstawą pracy doktorskiej były źródła archiwalne i biblioteczne. Ich główny człon to archiwalia zgromadzone w Archiwum Państwowym w Przemysku (Akta Biskupstwa Greckokatolickiego, Akta Biskupstwa Greckokatolickiego - suplement) oraz w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych; Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego). Ważną grupę źródeł bibliotecznych stanowiły druki kościelne z lat 1918–1939 tzw. Schematyzmy, które przedstawiały strukturę Kurii Biskupiej oraz innych urzędów kościelnych diecezji przemyskiej. Wykorzystano też roczniki czasopisma diecezji przemyskiej „Peremyski Eparchijalni Widomosti” (Przemyskie Wiadomości Diecezjalne). Zawierały one szczegółowe informacje na temat rozporządzeń Kurii Biskupiej oraz prezentowały różne aspekty życia diecezji przemyskiej. W dysertacji wykorzystano znaczący zestaw literatury przedmiotu, zwłaszcza traktujący o organizacji i działalności Kościoła greckokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej z lat 1918 – 1939.

Niniejsza praca składa się z pięciu rozdziałów. W rozdziale pierwszym zatytułowanym: *Zarys dziejów diecezji przemyskiej Kościoła greckokatolickiego do 1918 r.*, przedstawiono najważniejsze wydarzenia z organizacji diecezji przemyskiej od XI w. i jej pierwszych form zarządzania. Wyodrębniono i opisano Unię Florencką z 1453 r., Unię Brzeską z 1596 r. oraz

Konkordat z 1855 r. Dalej w odniesieniu do dziejów diecezji przemyskiej zaprezentowano rolę synodu zamojskiego z 1720 i synodu prowincjonalnego lwowskiego z 1891 r. Wszystkie wymienione powyżej wydarzenia kształtowały urzędy biskupie, tworzyły z dawnych konsystorzów reformowane urzędy kurialne, które nabywały nowe formy administracyjne.

W następnym rozdziale: *Diecezja przemyska w II Rzeczypospolitej – podziały administracyjne i stosunki z władzami państwowymi* przedstawiono podział administracyjny i terytorialny oraz zmiany w strukturze diecezji przemyskiej. Następnie uwzględniono strukturę narodową i wyznaniową diecezji przemyskiej Kościoła greckokatolickiego w latach 1918–1939. Zaprezentowano organizację sieci dekanalnej i parafialnej oraz zadania duszpasterskie proboszczów i wikariuszy. Omówiono stosunki z władzami polskimi, które w pierwszych latach okresu międzywojennego nie były łatwe. Do tej sytuacji przyczyniła się wojna polsko-ukraińska i walka o przynależność Galicji Wschodniej, która odbiła się dość negatywnie na relacjach polsko-ukraińskich. Przeanalizowano akta, które regulowały status prawny mniejszości ukraińskiej oraz Kościoła greckokatolickiego w latach 1918–1939, to jest m. in. Konstytucję marcową z 1921 r., Konkordat zawarty między II RP a Stolicą Apostolską z 1925 r. oraz Konstytucję kwietniową z 1935 r.

W rozdziale trzecim pt. *Biskupi przemyscy oraz Kuria Biskupia w Przemyślu w latach 1918–1939*, zaprezentowano zarys biografii dwóch biskupów greckokatolickich: Jozafata Kocyłowskiego – biskupa - ordynariusza diecezji przemyskiej oraz jego zastępcę biskupa – sufragana Grzegorza Łakotę. Następnie, organizację i funkcjonowanie Kurii Biskupiej Diecezji Przemyskiej, dla której główną podstawą prawną był przede wszystkim *Kodeks prawa kanonicznego* z 1918 r., jak też inne kościelne akty prawne niższego rzędu. W tej części pracy zaprezentowano również skład personalny Kurii Biskupiej i urzędów kościelnych wchodzących w jej skład. Na koniec przeanalizowano podstawy materialne (majątkowe) i finansowe tak Kurii Biskupiej, jak i całej struktury kościelnej w diecezji przemyskiej w okresie międzywojennym.

W rozdziale czwartym zatytułowanym: *Działalność duszpasterska Kurii Biskupiej przemyskiej w latach 1918–1939*, przedstawiono działalność ewangelizacyjną biskupa przemyskiego realizowaną głównie za pośrednictwem Kurii Biskupiej Diecezji Przemyskiej. Jedną z form tej działalności były biskupie wizytacje dekanalne i parafialne, jak też biskupie listy pasterskie dotyczące różnych sfer działalności misyjnej Kościoła greckokatolickiego. W rozdziale scharakteryzowano nadzór Kurii Biskupiej nad sprawowaniem kultu religijnego oraz nad zmianami, jakie zachodziły w obrządku wschodnim tj. nad rywalizacją nurtu okcydentalnego z orientalnym. Rywalizacja ta wywoływała polemiki liturgiczne i miała wpływ na zmiany form liturgicznych. Ponadto, w tej części pracy zaprezentowano liturgiczny rok

nabożeństw w Kościele greckokatolickim, kult świętych w greckokatolickiej diecezji przemyskiej, kwestie śpiewów liturgicznych itp.

W rozdziale ostatnim – piątym – pt. *Działalność społeczna Kurii Biskupiej w latach 1918–1939*, skierowano uwagę na działalność społeczną Kurii Biskupiej. Jej głównym elementem była Akcja Katolicka, która stawiała sobie za cel odrodzenie życia religijnego i wzmocnienie pozycji Kościoła greckokatolickiego w społeczeństwie. Jej działalność przyczyniła się do rozwoju różnego rodzaju towarzystw i organizacji młodzieżowych. W rozdziale tym przedstawiono też działalność Towarzystwa Diecezjalnej Pomocy (Towarzystwo Eparchijalna Pomoc), jednego z najstarszych i najbardziej znanych towarzystw religijno – społecznych, wspierających materialnie i moralnie potrzebujących wiernych diecezji przemyskiej. Dalej, scharakteryzowano Instytut Wdów i Sierót, który wspomagał wdowy i sieroty po zmarłych kapłanach greckokatolickich. Pomoc sierotom po tych kapłanach zapewniało również Bractwo św. Mikołaja. Działalność Instytutu Diaków, koncentrowała się na kształceniu diaków, a Seminarium Duchownego, na kształceniu przyszłych księży. Opisano również dyskusję wokół celibatu w diecezji przemyskiej, która przyczyniła się do konfliktu między biskupem i wiernymi w diecezji.

Oksana Masiej